

tor je uspio na temelju njih rekonstruirati izgled brodova (primjerice galija) koji su karakteristični za to razdoblje.

Hrvoje Ratkajec autor je posljednjeg članka u broju 47. U članku *Kraške skupnosti ob jadranskoj obali u franciscanskom katastru (207-226)* autor analizom podataka iz Franciskanskog katastra prikazuje gospodarsku tranziciju kraja 18. i početka 19. st. stanovnika koji žive na krškom području.

I ovaj broj završava prikazima časopisa i raznih međunarodnih i znanstvenih skupova (231-253).

Marija Berač

Historijski zbornik, god. 67, br. 1 (319 str.) – br. 2 (138 str.), Zagreb 2014.

U 2014. godini Društvo za hrvatsku povjesnicu izdalo je 67. godište svog dugovječnog časopisa *Historijski zbornik*. Kao i prethodnih pet godina, Zbornik je izdan u dva broja čiji će sadržaj biti predstavljen u nastavku teksta. Prvi broj sadrži deset izvornih znanstvenih članaka, ocjene i prikaze te izvještaje sa znanstvenih i stručnih skupova.

Broj započinje člankom Ivice Prelendera *Dubrovačke teritorijalne pretenzije prema srednjodalmatinskim otocima (1-9)* u kojem se pruža pregled kontinuiranih nastojanja dubrovačke komune da ovlada srednjodalmatinskim otocima (Korčula, Brač i Hvar). Vremenski period kojim se bavi je razdoblje od 12. do 15. stoljeća. U njemu se analiziraju metode i modeli dubrovačke politike, te nastoje prepoznati motivi ovakvog načina djelovanja.

Bitka Hrvata – bitka na Kravskom polju 1493. godine (11-63) djelo je Krešimira Kužića. Autor u njemu daje prikaz čimbenika koji su doveli do najvećeg poraza hrvatske vojske u sukobima s Osmanskim Carstvom. Prikazan je do sada neiskorišteni zapis o bitki, te napravljen osvrt na vojni ustroj Osmanlija. U članku je posebno obrađen pokolj pješaka čiji je uzrok vjersko-psihološke prirode. Dalje se iznosi izračun broja sudionika i žrtava, kao i opis naoružanja dviju vojski. Na kraju se prikazuju ličnosti Jakub-paše i Anža Frankapana, te neki manje poznati tekstovi o događaju.

Ozren Kosanović autor je članka *Djelovanje frankapanskog vikara Senja Nikole de Barnisa u Rijeci sredinom 15. stoljeća* (65-82). Članak se bazira na podacima notarskih i komunalnih knjiga Riječkog notara i kancelara Antuna de Renna iz Modene. U njemu se rekonstruira jedan dio života frankapanskog vikara u Senju Nikole de Barnisa, koji se prema spisima doselio u Rijeku sredinom 15. stoljeća. Preciznije se prikazuje njegova poslovna aktivnost te ga se uspoređuje s djelovanjem istaknutih trgovaca u Dalmaciji.

Crtica iz ratovanja na Krajini: napad zapovjednika Bihaća Franza Hornera na Ostrožac 31. svibnja 1585. godine (83-92) djelo je Nedima Zahirovića. Autor objavljuje kritički prijepis i prijevod s njemačkog jezika dokumenta Franza Hornera, zapovjednika Habsburške utvrde Bihać, vezanog uz bitke na prostoru između Ostrošca i Bihaća u 16. stoljeću. Prijepisu i prijevodu prethodi kratka uvodna studija koja objašnjava kako je dokument nastao, uvodeći u kontekst odvijanje događaja opisanih u dokumentu. Članak donosi neke spoznaje o načinu vođenja rata na Vojnoj Krajini, te uvide u osobna iskustva sudionika suočenih s ratnim razaranjima.

Sljedeći članak je djelo Damira Stanića pod nazivom *Prilog poznavanju kolonizacije pograničja Karlovačkog generalata 1790-ih* (93-117). Članak je nastao na temelju neiskorištenih izvora pohranjenih u raznim fondovima Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu. U njemu se pobliže istražuje proces kolonizacije teritorija koji je Habsburška Monarhija stekla nakon Turskog rata 1788.-1791., na području današnjeg Korduna i Ličkog Pounja. Fokus rada je primarno usmjeren na okolnosti prelaska prebjega s osmanskog na habsburški teritorij, kolonizaciju krajišnika na novu stečevinu te na karakter novopodignutih sela na isturenom pograničju. Autor za-

ključuje kako je kolonizacija izvršena promišljeno, kontrolirano i planski za razliku od prethodnih masovnih naseljavanja.

Zagrepčani u mletačkim prekomorskim kopnenim postrojbama u 18. stoljeću (119-127) autorice Lovorke Čoralić donosi raščlambu udjela vojnika iz Zagreba u mletačkim prekomorskim kopnenim postrojbama (pješaštvo i konjica) u 18. stoljeću. Rad se zasniva na izvornoj arhivskoj građi pohranjenoj u Državni arhiv u Veneciji, preciznije na popisima pojedinih vojnih postrojbi koje su provodile nadležne državne službe. U uvodnom dijelu ukratko se iznose opći podaci o mletačkim postrojbama, dok središnji dio donosi konkretne primjere prisutnosti vojnika iz Zagreba. Dalje se iznose konkretni podaci o brojnosti i učestalosti spominjanja u izvorima, zapovjednicima postrojba, mjestima djelovanja satnija te neke opće značajke onovremenih vojnika. U prilogu rada se donosi cjeloviti pregled svih zagrebačkih vojnika zabilježenih (prema dosadašnjim istraživanjima) u mletačkom pješaštvu i konjaništvu.

Wolffy Krašić autor je *Djelovanja kapucinskog protualkoholnog društva "Sveta vojska"* (129-149). Protualkoholno društvo jedna je od sastavnica Hrvatskog katoličkog pokreta, nastaje po uzoru na svoj slovenski pandan, a pokretači su mu riječki kapucini početkom Prvog svjetskog rata. Društvo nastaje iz vjerskih i zdravstvenih pobuda, te sadrži i hrvatsku nacionalnu notu. U svom djelovanju uspjeli su donekle potresti pojedine društvene sredine i dovesti u pitanje stoljetne nezdrave prakse, unatoč ratnim prilikama i nedostatku sredstava za djelovanje. Ideje su širili kroz svoj prilog *Sveti rat*, unutar kapucinskog časopisa *Naša Gospa Lurdska*. Ogranke su imali na području Trojedne kraljevine, Istri, Bosni i Hercegovini, Boki kotorskoj te Bačkoj.

Ćirilica u banskoj Hrvatskoj od druge polovice 19. stoljeća do Prvog svjetskog rata (151-174) djelo je Mislava Gebelice u kojem se prati sudbina položaja ćirilice u hrvatskom javnom životu od druge polovice 19. stoljeća do početka Prvog svjetskog rata. U njemu se nastoji prikazati borbu koju Srbi vode u Hrvatskoj za priznanje njihove nacionalne ravnopravnosti s Hrvatima. Poseban fokus se stavlja na odnos vlasti u Hrvatskoj prema srpskim zahtjevima koji se kroz ovaj period, ovisno o mnogim čimbenicima (vanjska i unutarnja politika) mijenjaju.

Suzana Jagić donosi članak *Izvannastavni i izvanškolski rad učitelja u regiji Hrvatskog zagorja* (1918-1939) (175-194). Na temelju arhivske građe Hrvatskog državnog arhiva i Državnog arhiva u Varaždinu, analizira se izvannastavni i izvanškolski rad učitelja osnovnih škola od 1918.-1939., u regiji Hrvatskog zagorja. U radu se izdvajaju aktivnosti pomoću kojih su učitelji kao državni službenici primarno trebali raditi na razvijanju svijesti i osjećaja za zajedničku novonastalu državu 1918. godine. Autorica u radu zaključuje da su osobitosti regije Hrvatskog zagorja (prirodne, geografske, društvene) utjecale na neuspjeh nametanja ideologije "Jugoslavenstva" u izvannastavnom i izvanškolskom radu učitelja.

Posljednji članak u prvom broju 67. godišta Historijskog zbornika rad je Filipa Škiljana *Starokatolička crkva u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (195-213). U članku se donosi informacije o djelovanju Starokatoličke crkve u NDH. Uvodni dio donosi opće informacije o Starokatoličkoj crkvi, a zatim se na temelju novinskih natpisa iz međuratnog perioda bavi sukobima Rimokatoličke i Starokatoličke crkve u Kraljevini SHS, Kraljevini Jugoslaviji. Najveći dio teksta bavi se istraživanjem odnosa vlasti NDH prema Starokatoličkoj crkvi. Autor analizu vrši na temelju novinske i arhivske građe iz Hrvatskog državnog arhiva i Starokatoličkog župnog ureda u Zagrebu. Uz navedeno koriste se i usmeni iskazi svjedoka te literature. Fokus istraživanja se stavlja na odnos u pojedinim selima, kojima je on zaoštren poradi sukoba između rimokatolika i starokatolika u predratnom periodu.

Uz navedene članke zbornik sadrži i prijevode. Prvi prijevod je djelo Williama M. Johnstona *Vizije dugog trajanja Austrije* (217-230). Prijevod s njemačkog je izvršio Filip Šimetin Šegvić. U članku autor pokušava pružiti odgovor na temeljno pitanje: u kojoj se mjeri njegov pogled na kulturnu povijest Austrije promijenio od onog iz 1977. godine. Što se u njegovom pogledu promijenilo te što je drugačije u austrijskoj historiografiji. Način na koji on to misli ostva-

riti je korištenje metode Fernanda Braudela, tj. perspektive dugog trajanja, koju naziva i dugoročnom perspektivom. Autor nadalje predstavlja tri eseja iz sveska *Spectrum Austrie* (1957.): onaj o "likovnoj umjetnosti" Hansa Sedelmayera (1896.-1984.), prilog Viktora Zuckerkandla (1896.-1965.) o "glazbenom duhu" te prilog Friedricha Heera (1916.-1983.) o takozvanoj *Humanitas austriaca*. Prema njemu ta tri priloga su remek-djela povijesne analize, zbirke citata i pojmovnog redefiniranja, te u radu pokušava na temelju njih prikazati novu perspektivu kulturne povijesti Austrije. Pomoću njih se jasnije izražava povijesni tijek Austrije, profilira duhovnost nosioca kulture te vidljivije kristaliziraju usporedbe s drugim kulturama. Sve što je austrijsko, dobiva određen oblik.

Drugi prijevod sastoji se od dva dijela. Prvi dio je djelo Branimira Jankovića autora *Uvodne bilješke o tekstu Gerharda Hirschfelda* (231-232) u kojem ukratko daje pregled članka *Prvi svjetski rat u njemačkoj i međunarodnoj historiografiji*. Zatim slijedi sam članak Gerharda Hirschfelda *Prvi svjetski rat u međunarodnoj historiografiji* (233-246). Pisan pregledno i pristupačno s nizom informacija o brojnoj literaturi čini svojevrsan uvod u historiografiju o Prvom svjetskom ratu. Autor prikazuje razvojne putove njemačke i dijelom angloameričke te francuske historiografije o Prvom svjetskom ratu do 2004.

Uz navedene članke zbornik sadrži i velik broj ocjena i prikaza (249-296) te izvještaja sa znanstvenih skupova: Razgovor "Ideološki aspekti spomenika NOB-a, od 1945. do danas", održan u Muzeju suvremene uvjetnosti, Zagreb, 22. siječnja 2014. (299-301), Izvještaj s 10. Konferencije Međunarodnog instituta za društvenu povijest (10th European Social Science History Conference), Beč, 23.-26. travanj 2014. (301-303), Festival povijesti – Kliofest 2014., Zagreb, 3-7. lipanj 2014. te Predstavljanje kataloga i izložbe Muzeja Hrvatskog zagorja/Muzeja Seljačkih buna *Zagorsko lice boga rata u Europi, Prvi svjetski rat u Hrvatskom državnom arhiv*, 4. lipnja 2014. (303-305).

Na kraju zbornika su i tri članka *In Memoriam*. Prvi ima dva dijela i donosi tekstove o Jacquesu Le Goffu autora Ive Goldsteina *Jacques Le Goff i moje sjećanje na njega* (309-312) i Miroslava Bertose *Angažirani sojedok vremena prošlog i svojeg doba Jacques Le Goff (1924-2014)* (312-313). Druga je djelo autora Branimira Jankovića i odnosi se na Hans-Ulricha Whelera (1931.-2014.) (314-315). Zadnji je djelo autora Filipa Šimetina Šegvića *Hagen Schulze (1943-2014)* (316-319).

Drugi broj 67. godišta Historijskog zbornika započinje uvodnim slovom Igora Dude u temu broja: *Socijalizam na klupi*. Zbornik dalje sadrži: pet izvornih znanstvenih članaka koji su proizašli iz istoimenog međunarodnog znanstvenog skupa održanog na pulskom sveučilištu od 5.-7. prosinca 2013.

Prvi članak kojim započinje zbornik djelo je autora Stipana Troglića *Napetosti i sukobi između katoličke crkve u Istri i Oblasnog Narodnog odbora za Istru 1945.-1947.* (323-343). U njemu na temelju arhivske građe i literature, autor analizira tri praktična pitanja koja su uzrokovala napetosti i nesporazume između Katoličke crkve u Istri i lokalne vlasti u navedenom periodu. U prvu skupinu spadaju napadi na slobodu djelovanja Crkve i pastoralni rad. Druga i treća skupina uzroka su vanjski pritisci na Crkvu. Oduzimanje crkvenih posjeda agrarnom reformom na temelju "istarskih zakona" osiromašilo je i dovelo Crkvu u Istri u nerijetko gori položaj naspram drugim dijelovima Hrvatske.

Poljska kultura 1948.-1956. Perspektiva jugoslavenskog veleposlanstva u Poljskoj kao izraz legitimacije vlastitog režima (345-360) autora Mateusza Sokulskog, predstavlja odnos jugoslavenskih diplomata akreditiranih u Varšavi prema kulturnoj stvarnosti Poljske u navedenim godinama. To je period obilježen konfliktom Jugoslavije sa zemljama Istočnog bloka te ponovnim uspostavljanjem odnosa nakon Staljinove smrti 1953., pa sve do 1955/56. godine. Rad se temelji na neobjavljenoj arhivskoj građi prikupljenoj u Arhivu Jugoslavije u Beogradu i Diplomatskom arhivu Ministarstva vanjskih poslova Republike Srbije uz pozivanje na dosad objavljene radove koji se odnose na kulturne odnose Jugoslavije i Poljske. Analiza se vrši na diplomatskim dokumentima iz jugoslavenskog veleposlanstva u Varšavi koji su pristizali u Beograd.

Prema autoru, pravednost vlastitih rješenja u Jugoslaviji pokušava se dokazati prikazujući razne poteškoće u zemljama koje zavise o Sovjetskom savezu.

Cenzura partizanskog vesterna Kapetan Leši (1960) (361-379) je tema koju donosi Dragan Batančev. Rad razmatra cenzuru partizanskog filma u režiji Živorada Mitrovića. Cenzorska praksa u ovom slučaju oslobađa se shematizirane podjele unutar kulturnog polja socijalističke Jugoslavije. Filmski stvaraoci su osporavali neke odluke cenzora, dok su cenzori predlagali širok spektar rješenja, od neobrazlaganja zabrane do kvalitetnih poboljšanja u duhu samog filma. Cenzura filma otkriva jedan od mehanizama na osnovu kojih se održavala prividna harmonija društva na putu ka idealu besklasne i nadnacionalne države.

Odnos Ivana Supeka prema jugoslavenskoj ljevici (1939.-1972.) (381-399) autorice Ane Rajković predstavlja Ivana Supeka kao pripadnika lijeve inteligencije, koji unatoč ideološkoj opredijeljenosti kritizira jugoslavensku ljevicu, te marksistički diskurs. Na taj način Supek razvija novu teoriju ljevice u okviru Kopenhagenske škole. Središnji dio rada čini Supekova teza prema kojoj je izvršena boljševizacija NOB-a i ljevice od crvenih radikala što je učinilo omalovažavanje zasluga hrvatskih ljevičara u pobjedi u II. svjetskom ratu. Cilj rada je otvoriti prostor novim spoznajama i raspravama o Supekovom djelovanju i tezama, te dokinuti njegovu marginalizaciju unutar historiografije i društvenog konteksta.

Posljednji članak u ovom zborniku je rad Igora Dude: *S Bucom i Bongom protiv krize. Hitrecovi smogovci, djetinstvo i svakodnevnica kasnog socijalizma (401-418)*. Tri romana i televizijska serija o smogovcima, postigli su visoku popularnost naraštaja koji je odrastao kasnih sedamdesetih i osamdesetih godina u Hrvatskoj i drugim dijelovima Jugoslavije. Autor analizira sadržaj tjednika *Studio* te donosi podatke o recepciji serije, njezinom mjestu u tiskanim medijima i na televiziji. Tri romana analizira iz gledišta povijesti svakodnevice i društvene povijesti, nalazeći brojne povijesne markere. Iako radnja nije povezana s socijalističkim ritualom, razdoblje kasnog socijalizma jasno je naznačeno u društvenom, gospodarskom i kulturnom kontekstu. Sve izrečeno humorom ili ironijom upućuje na duh vremena i na stajališta samog autora o tom razdoblju.

Uz navedene članke zadnji dio zbornika nosi naslov *skupovi, recenzije i prilozi*. Tako ovdje imamo članak, autora Tvrtka Jakovine, pod naslovom *Croatia Forum 2014: međunarodne diplomatske konferencije i povjesničari u realnom vremenu (421-434)*. Pozivom Prve potpredsjednice vlade i ministrice vanjskih i europskih poslova Vesne Pusić, autor sudjeluje kao povjesničar na okupljanju političara, ministara vanjskih poslova, visokih diplomata u Dubrovniku. Forum traje nekoliko dana, s nizom sastanaka. Autoru se pružila prilika vidjeti iz prve ruke način komuniciranja, kakva je formalna i neformalna hijerarhija, što se izgovara, što prešuti, što dobije reakciju. Drugi aspekt koji ga je zanimao je koliko se povijest, povijesne reference koriste u diplomatsko/političkoj komunikaciji. Zadnje je nastojao gledati koliko i o čemu pišu mediji. U zaključku navodi da je Forum ponudio nekoliko važnih rečenica, prikaz stanja u Europi i svijetu, odnos prema europskim integracijama Zapadnog Balkana, te raspoloženje prema Rusiji. O zbivanjima na Bliiskom Istoku nije bilo govora. Dalje autor konstatira da mediji ne bi smjeli biti usmjerivač prema važnim događajima i temama. Prema njemu događaji u Dubrovniku postaju prošlost, ali neka od otvorenih pitanja na skupu ostaju za povjesničare i dalje relevantna.

Kao i svi drugi brojevi i ovaj donosi ocjene i prikaze domaćih i stranih knjiga i zbornika (435-447). Zbornik završava s izvještajima o znanstvenim skupovima. Prvi znanstveni skup koji se navodi je *Ethno-political Conflicts Between the Adriatic and the Aegean in the 1940s: The Long-Term Impact on Diplomacy and Cultures of Memory*, Bečki istočnoeuropski forum, održan 3.-4. srpnja 2014. (449-452). Sljedeći skup je *Kružok o Fernandu Braudelu*, održan na Filozofskom fakultetu, Sveučilišta u Zagrebu, akademske godine 2012.-2013. i 2013.-2014. (452-456). Posljednji znanstveni skup je održan na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, 28-29. Studenog 2014. pod naslovom *Sveučilišna nastava povijesti u Hrvatskoj. Tradicija, današnje stanje, perspektive. Povo-dom 140. Godišnjice početka rada povijesnih katetdri u Zagrebu*.

Historijski zbornik izlazi neprekidno već punih 67 godina. Kao i prethodni svesci donosi članke kako hrvatskih tako i stranih povjesničara. Uz znanstvene članke donosi pregršt prikaza, ocjena, izvještaja kako s međunarodnih tako i s domaćih skupova. Obuhvaća široko povijesno razdoblje, tako u ovom broju imamo od ranog novog vijeka do suvremene povijesti. Zaključno, hvale vrijedan zbornik koji nastavlja svoju veliku povijesnu tradiciju.

Mario Makek

Croatica christiana periodica. Časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, god. 38, br. 73 (214 str.) – br. 74 (264 str.), Zagreb 2014.

Već uobičajenim tempom izlaženja u 2014. godini tiskana su dva nova broja časopisa *Croatica christiana periodica* s ukupno dvadeset radova.

Prvi znanstveni rad 73. broja naslovljen je *Crkveni ustroj u kasnoantičkoj južnoj Panoniji* (1-12). Autor Hrvoje Gračanin prati razvoj crkvene organizacije u dvjema južnopanonskim pokrajinama, Panoniji Saviji i Drugoj Panoniji, od kraja 4. do kraja 6. stoljeća, a osobitu je pozornost posvetio pitanju Jovijske biskupije u Saviji te Basijanske biskupije u Drugoj (Sirmijskoj) Panoniji.

Slijedi rad *Hodočasnički oprosti i izgradnja crkava u Zagrebačkoj biskupiji u 15. stoljeću* (13-33) u kojem je Tomislav Matić doveo u vezu izgradnju brojnih crkava, od seoskih kapela do zagrebačke katedrale, i prodaju hodočasničkih oprosta kojima je izgradnja djelomice financirana.

Savo Marković razmatra notarske podatke kao i podatke iz kronika od 14. do 17. stoljeća koji se referiraju na karakteristike ikonografskog prikaza barske slike Gospe Ratačke i na relikvije koje su pripadale Barskoj nadbiskupiji, *Certe reliquie barske nadbiskupije: izvori i tradicija* (35-49). Također analizira moguće načine gubitka relikvija barske katedrale te nastanak i utemeljenost ranonovovjekovne predaje o Isusovoj Pelenici.

Marija Korunek je opisala povijesne prilike i podatke koji ocrtavaju vezu čakovečkog pavlinskog samostana i obitelji Zrinski u periodu od 1546. do 1691. godine u radu *Pavlini samostan u Šenkovcu i grofovi Zrinski* (51-70).

Na osnovu istraživanja i raščlambe gradiva iz Arhiva Bratovštine sv. Jurja i Tripuna, kao i na uvidu u postojeća historiografska saznanja, Lovorka Čoralic raščlanjuje udio pripadnika prčanj-ske obitelji Đurović, jedne od vodećih pomorsko-trgovačkih obitelji u Boki u novome vijeku, u hrvatskoj Bratovštini sv. Jurja i Tripuna u Mlecima u prilogu *Iz prošlosti Boke – prčanj-ska obitelj Đurović i hrvatska Bratovština sv. Jurja i Tripuna u Mlecima* (18. stoljeće - početak 19. stoljeća) (71-83).

Institut sv. Augustina (Frintaneum) u Beču i pitomci iz Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije (85-111) članak je Branka Ostajmera i Ivane Horbec u kojem propituju utjecaj Instituta sv. Augustina u Beču (1816.-1918.) na znanstveno i političko formiranje svećenstva Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije. Rekonstruirali su školovanje dvadeset i šest pitomaca Instituta s područja navedene biskupije.

Rad Matije Mesića (1826.-1879.), hrvatskog povjesničara, katoličkog svećenika i prvog rektora Sveučilišta u Zagrebu, na sastavljanju i objavljivanju školskih knjiga, praćen citatima iz njegove neobjavljene korespondencije s Josefom Jirečekom i Pavolom Jozefom Šafárikom, donosi Marijan Šabić u prilogu *Rad Matije Mesića na školskim knjigama (u svjetlu korespondencije s Josefom Jirečekom i Pavolom Jozefom Šafárikom)* (113-126).

U prilogu Tihane Luetić *"Pa mora i to biti!" – "sveučilištarka" i prva "Domagojka" Božena Kralj* (127-143) govori se o studiranju jedne od pripadnica prvih generacija studentica koje su upisale Kraljevsko sveučilište Franje Josipa I. u Zagrebu Božene Kralj, udane Deželić, kasnije članice ženske sekcije Hrvatskoga katoličkog seniorata. Zapisi o njezinu studiranju svjedočanstva su o životu djevojaka u akademskom svijetu početkom 20. stoljeća, o društvenom životu katoličke mladeži ali i o predrasudama okoline s kojima se susretala.